
UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND SCHIMBĂRILE ÎN MENTALITATEA ELITEI NOBILIARE DIN BASARABIA ÎN ANII '30-'40 AI SECOLULUI AL XIX-LEA

Cristina Gherasim

La etapa actuală un cercetător din domeniul istoriei nu poate fi satisfăcut de explicarea unor anumite fapte istorice prin simple referințe la legitățile de dezvoltare economică și politică. Evoluția fenomenelor istorice este diferită de procesele care au loc în natură. Nu fiecare acțiune poate avea același consecințe. Factologia istorică, fără o analiză a comportamentului social este lipsită de viață. Doar studiind psihologia poporului, devine perceptibil comportamentul socio-cultural al omului, al grupului, fără de care nu vom reuși să înțelegem acțiunile și faptele săvârșite de el. Așadar, istoria Basarabiei în secolul al XIX-lea nu o putem considera finalizată dacă nu cercetăm mentalitatea populației și schimbările care survin sub influența regimului țarist de dominație.

În lucrarea sa, dedicată psihologiei poporului român, Dumitru Drăghicescu afirmă: „pe lângă condițiile de viață și vecinătate istorică și geografică, nu puțin ia parte la dezvoltare istorică a unui popor caracterul său și chipul cum este alcătuită mentalitatea lui. Istoria unui neam va fi în toate epocile, un fel de rezultantă diagonală a acestor două puteri: caracterul și mentalitatea lui în ciocnire cu împrejurările, cu legăturile, care îl țin strâns legat de vecinii săi, adică cu puterile și pornirile acestor vecini” (Stănculescu 1998, 12).

Cercetarea istoriei, în viziunea lui Nicolae Iorga, este „o disciplină teoretică a cărei preocupare supremă este stabilirea adevărului asupra faptelor trecute prin care s-a manifestat activitatea omenirii și în care și-a găsit expresia sufletului ei” (Bagdasar 1930, 222). Astfel, alături de factorii politici și economici, se ridică și omul cu mentalitatea lui, căci omul, umanitatea sunt ultimul scop al istoriei. În prima sa prelegere la Universitatea din București, Nicolae Iorga, reluând cele menționate de L. von Ranke, demonstrează că ceea ce ne interesează e istoria „faptelor și suferințelor acestei ființe sălbatice, violente, brutale, bune, nobile, liniștite, a acestei ființe pătate și pure, care e noi înșine” (Iorga 1944b, 16). În esența ei, concepția lui N. Iorga este idealistă, pentru că factorii

materiali, deși n-au fost niciodată ignorați de istoricul român – dovadă rămân nenumăratele sale studii și sinteze închinat diverselor aspecte ale vieții economice – ei se află totuși la periferia scenei istorice ca simple decoruri, care nu participă decât doar pasiv, indirect și, deci, fără niciun rol important în cadrul dramei în desfășurare. Rolul principal le revine ideilor, stărilor de spirit, mentalităților colective (Suciu 1992, 147), căci „în ciuda miopilor sau a interesaților care nu văd ori nu vor să vadă decât factorul material al acțiunilor sociale, stările de spirit sânt acelea care domină totul” (Iorga 1944a, 252). Așadar, starea psihică, sufletească a personalităților istorice sau a colectivităților umane cu emoțiile și sentimentele lor, cu educația, temperamentele și caracterele lor, ceea ce într-o sintagmă s-ar putea denumi *starea de spirit* sau *bagajul mental*, influențează, explică și chiar determină anumite fapte istorice naturale sau demografice (Stănculescu 1998, 16).

Astfel, acest aspect al istoriei Basarabiei în secolul al XIX-lea rămâne a fi încă în centrul atenției istoricilor pentru că subiectul legat de cercetarea mentalității populației rămâne necercetat. Și așa cum afirma Nicolae Iorga: „fericit ar fi fost neamul nostru cu toate clasele lui, în Moldova Împăratului creștin, dacă poporul ar trăi după cum afirmă socialiștii, numai din viața trupului, dacă el s-ar simți bine numai în oasele și carnea lui” (Iorga 1929, 18). Tot el continuă acest gând în felul următor: „dar un suflet dumnezeiesc se zbate în acest trecător înveliş al nostru, un suflet pe care altă voință îl duce pe căi ce cuprind răbdare și suferință” (Iorga 1929, 18).

În această ordine de idei, putem menționa că regimul de dominație din Basarabia, instituit conform Tratatului de la București din 16 (28) mai 1812¹ a contribuit la producerea unor schimbări

¹ Conform Tratatului de la București din 16 (28) mai 1812, la Imperiul Rus au fost anexate ținuturile Greceni, Codru, Hotărânceni, Orhei, Sorooca, Hotin, o parte din ținutul Iași și Basarabia propriu-zisă (Bugeacul), ce cuprindea o suprafață de 45630 km² (deci cu 7400 km² mai mare decât teritoriul rămas sub oblăduirea domnului Moldovei), incluzând 5 cetăți, 6 orașe, 683 sate cu o populație de 51121 familii sau 482630 locuitori, a căror majoritate (86%) erau moldoveni.

esențiale în mentalitatea elitei nobiliare autohtone. Datorită faptului că mentalitatea este un proces destul de complex, respectiv și schimbarea ei decurge destul de complicat, incluzând o durată mai lungă de timp și influența multilor factori de ordin intern și extern.

Situația, împrejurările existente la acea perioadă, precum și distanța mare de capitală, resurse financiare insuficiente, încercarea de a-și crea o bază socială, de a atrage populația dintre Nistru și Prut de partea sa, a făcut ca Imperiul Rus să încerce să administreze Basarabia prin intermediul sistemului social, politic și fiscal existent în regiunea nou-anexată. Administrată corespunzător, Basarabia ar fi putut aduce mari bogății Rusiei. Provincia situată strategic la frontiera cu Imperiul Habsburgic și cu cel Otoman avea potențial agricol, iar faptul că o străbăteau drumuri comerciale importante promitea un viitor prosper. O administrație adecvată ar fi putut aduce imperiului avantaje considerabile în ceea ce privește politica externă, deoarece imaginea unei populații minoritare fericite sub dominația rusească ar fi părut tentată slavilor din Balcani și românilor. Însă pentru a transforma efectiv aceste avantaje potențiale în beneficii reale, rușii trebuiau să abordeze convingător și să promoveze cu succes chestiunea cu privire la conducerea locală, a sistemului social și celui fiscal... (Jewsbury 2003, 66) dar și să-și creeze o bază socială care ar fi susținut realizarea intențiilor politicii țariste.

Basarabia reprezenta poarta de acces a armatelor țariste către Balcani și Bosfor. Așa cum criza greacă ar fi putut constitui un pretext care nu trebuia ratat pentru a declanșa un nou război ruso-otoman, împăratul Nicolae I, cunoscut prin obtuzitatea sa, și-a îndreptat cu prioritate atenția spre Basarabia (Scurtu 1998, 43). Jocul de-a autonomia nominală cu Basarabia nu a durat prea mult (Adevărul 1998, 35), cu două luni înainte de izbucnirea războiului ruso-turc din 1828-1829, în februarie 1828, a fost abrogat Regulamentul privind organizarea regimului Basarabiei, acesta fiind înlocuit cu Regulamentul lui Voronțov. În urma adoptării acestui nou Regulament autonomia Basarabiei a fost suprimată. Această lege introducea instituțiile guberniale rusești și sistemul imperial de impozite, iar instituțiile locale erau subordonate organelor de administrare centrală (Adevărul 1998, 36). Cea mai importantă diferență dintre Regulamentul din 1818 și cel din 1828 era

minimalizarea rolului nobilimii locale în sistemul administrativ. Instituția prin intermediul căreia își exercitaseră până atunci controlul – Consiliul Suprem – fiind înlocuită cu Consiliul Regional (oblastnoi soviet), își pierduse influența asupra regiunii; nu mai exista Curtea Supremă de Apel și nici principala instanță administrativă, pierzându-și orice influență asupra chestiunilor juridice. Consiliul în noua sa versiune se ocupa cu precădere de probleme fiscale minore și de acțiuni cum ar fi menținerea cordonului de carantină, pregătirea unor rapoarte informative de natură economică etc. Boierii nu mai dețineau majoritatea de voturi nici chiar în acest Consiliu slăbit, a cărui componență era constituită din opt membri, inclusiv: guvernatorul, mareșalul regional al nobilimii, viceguvernatorul, președinții tribunalelor regionale și doi membri permanenți numiți de Senat. Președinte al Consiliului regional era guvernatorul-general². În tribunale, boierii erau la fel de puțin reprezentați. Membrii curților penală și civilă erau președintele, doi consilieri numiți de guvern și doi jurați din rândul boierilor și, respectiv, al negustorilor. În posturile de judecător au fost numiți mai mulți ruși, care necunoscând obiceiurile și legislația românească, au aplicat codul civil rus. În baza aplicării Regulamentului lui Voronțov, toate regulile aflate în vigoare în guberniile interne urmau să fie aplicate și în Basarabia. Structura de autogovernare a nobilimii a căpătat aceeași bază ca și cea din restul imperiului, cu excepția ținuturilor Ismail, Akkerman și Tighina, unde nu exista un număr suficient de nobili pentru a putea fi ales un reprezentant de ținut al nobilimii. Drept urmare, Basarabia este încorporată în sistemul economic și politic al Imperiului Rus. Indiferent de faptul că sistemul rusesc funcționa mai eficient decât administrația din perioada autonomiei, sau mai slab, un lucru devine cert: conform legii, elita locală și-a pierdut o mare parte din competențele sale de autogovernare.

Situația creată îi face pe români – țărani și boieri, să părăsească avutul lor și să fugă cu miile peste Prut, în Moldova liberă, deși sub suzeranitatea otomană. Astfel, fug cele mai valoroase elemente, în frunte cu mareșalul nobilimii Bașotă, Bucșăneanu, Roseti etc. În urma acestor fugari, rămân sate și moșii pustii. Dacă cineva reușea să vândă avutul său, apoi această vânzare se făcea la un preț redus: pământul se vindea cu 5 lei sau 3 ruble

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1197, f. 5 verso.

hectarul (Halippa, Moraru 1991, 19). Astfel, nobilimea locală pierdea toate drepturile sale politice, deși chiar și după adoptarea Regulamentului lui Voronțov, nobilimea mai avea curajul să ceară ca toate afacerile din provincie să fie realizate numai în limba română. M.S. Voronțov nu acceptă total această propunere. Dar pentru a satisface parțial cerințele nobililor, a cerut ca populația Basarabiei să aibă dreptul de a prezenta cererile, explicațiile, actele și să încheie contracte și diferite înțelegeri în limba română. În 1836 s-a reglementat întrebuințarea limbii moldovenești, pentru o perioadă de tranziție de 7 ani, adică până la anul 1843. Cu expirarea acestui termen, chiar petițiile urmau să fie prezentate, în limba rusă (ПСЗПИ 1837, 691-692). Scriitorul polonez Kraszewsky, care a vizitat orașul Chișinău în acea perioadă, constată că populația titulară continua să fie moldovenii, iar limba vorbită pe străzile Chișinăului era cea română.

Așadar, odată cu adoptarea Regulamentului lui Voronțov, nobilimea din Basarabia pierde drepturile politice de altă dată și este impusă să vorbească în limba rusă, toate acestea ducând la schimbarea gândirii, orientărilor politice etc.

Analizând schimbările survenite în mentalitatea elitei nobiliare din Basarabia, trebuie să constatăm că în componența nobilimii autohtone pătrund un număr mare de alogeni, care aveau completamente o altă mentalitate. Conform datelor privitor la numărul populației pe parcursul anilor 1812-1918, adică de la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus și până la unirea ei cu România, observăm o creștere constantă a numărului populației și, respectiv, a numărului clasei nobiliare. Conform Recensământului din 1817, în Basarabia erau 209 familii de boieri, inclusiv 436 bărbați și 400 femei (Boga 1926, 24), ce constituiau 0,17% din numărul total al populației. Majoritatea („cel puțin 95%”) (Boldur 1992, 456) acestor nobili erau originari din Moldova de peste Prut. Conform datelor statistice din 1828 numărul dvorenilor a scăzut la 718 persoane³. Acest lucru se explică prin faptul că în urma cercetării arborelui genealogic al familiilor boierești de către comisiile din 1816, 1821, din lipsă de documente care ar fi confirmat apartenența nobiliară sau pur și simplu din nedorința administrație țariste de a recunoaște drepturile celor care se puteau opune,

rangurile nobiliare au fost recunoscute doar la un număr mic de boieri, fapt ce a dus la micșorarea acestei clasei boierești în societatea basarabească. Treptat numărul nobilimii crește, astfel încât în 1834 numărul lor a atins cifra de 1324 persoane, în 1854 – 3376 persoane (Hakko 1879, 217, 217 verso), iar în 1861 până la 8659 persoane (Arbore 2001, 119-120).

Deci, pe parcursul secolului al XIX-lea în cadrul nobilimii pătrund un șir de elemente alogene care produc o schimbare a componenței ei. În primii ani după anexare, în componența nobilimii basarabene s-au strecurat mulți nobili de origine rusească, precum și unii veniți din Austria, Polonia etc., sau alogenii care căpătă titlu de nobil în urma serviciului în diferite instituții regionale din Basarabia, astfel încât nobilimea provenită din Moldova, la început majoritară, devine una minoritară. Politica promovată de Imperiul Rus era cea de a susține nobilimea nouă, din considerentul că acesta devine sprijinul social al țarismului în teritoriul nou-anexat. Astfel, pe parcursul anilor '30-'40 ai secolului al XIX-lea au fost incluși în lista dvorenilor din Basarabia un șir de străini. Spre exemplu, după alegerile în Adunarea Nobilimii din Basarabia de la 1837, când opoziția formată din boieri autohtoni încearcă să se opună, să ceară un raport privitor la banii cheltuiți etc., Dimitriu, fiind ales din nou mareșal regional al nobilimii, a încercat și a reușit să-și mărească numărul susținătorilor săi. Astfel, el a înaintat în Consiliul Regional o listă de 57 familii de aristocrați polonezi, solicitând recunoașterea drepturilor lor dvorenești. Dintre ei au fost recunoscuți și introduși în cartea dvorenilor din Basarabia următoarele familii: Urbanovici, Delimorkov, Osețki, Gurski, Lazo, Nedzelinski, Coliski, Pragnițki și altele (Hakko 1879, 170). Pentru familiile al căror titlu nobiliar nu a fost recunoscut, le-a fost lăsat dreptul la anumite privilegii. Din această categorie făceau parte: Tolmacevski, Ilinițki, Bacinski, Cerneavski, Popovski, Levițki, Zinkevici, Berkovi, Radulov, Petrașevski, Juravski etc. (Hakko 1879, 170). În această ordine de idei, trebuie de menționat că acest fapt a contribuit la producerea unor schimbări în mentalitate, deoarece boierimea autohtonă era limitată, iar dvorenimea nouă creată avea alte gânduri, idei, orientări politice – o altă mentalitate.

A. Nacco prezintă în continuare o nouă componență a nobilimii din Basarabia în anii '30-'40

³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1199, f. 63.

ai secolului XIX; care include familii boierești grecești vechi și vechii boieri titulari moldoveni, ce se bucurau de cetățenia Rusiei; inclusiv greci, armeni ori moldoveni veniți în Rusia în căutarea fericii, și care capătă avere. Profitând de nefuncționalitatea conducerii, încearcă să dovedească neexistența apartenenței lor la ramura nobiliară; șleahța din Polonia care a sosit aici cu câteva ruble în buzunar, ocupând funcții în poliție sau arendând proprietăți au devenit mari proprietari de pământ. Astfel, se întâmplă că de cele mai multe ori cei care erau cu adevărat nobili, din lipsa de resurse financiare, nu puteau căpăta documentele și dovezile care ar fi confirmat apartenența lor nobiliară, iar cei care aveau bani, deși nu erau după proveniență nobili, căpătau acest titlu (Hakko 1879, 150).

Treptat, rezistența națională pasivă a boierilor moldovenești a slăbit. Relații cu funcționarii și militarii ruși, încuscirile, dorința de a-și plasa copiii în armată, în funcții, de a le face stagiul în armată, nevoile administrative, comerciale au împins această stare socială spre legături mai întinse și mai intime cu societatea rusească, cu viața rusească. Membrii celor mai bune familii, având în fața lor minunata familie a guvernatorului care reprezenta pentru ei un model de bunăvoință și de cumsecădenie, se străduiau să o copieze în toate, introducând la ei acasă aceleași reguli de comportare. Respectiv, intervin un șir de schimbări în moravuri, tradiții, obiceiuri și în conștiința nobilimii din Basarabia. Această cotitura în societatea basarabeană are loc prin anii '30 ai secolului al XIX-lea, atunci când pe scenă apare noua generație, născută și educată în spirit rusec. A. Nacco afirmă cu certitudine că nobilimea din Basarabia în mod oficial ajunsese să fie clasată drept cea mai credincioasă țarului și imperiului.

Această idee este susținută de Anatolie Moraru și Pantelimon Halippa: nobilii moldoveni, care în situație precară, creată în legătură cu suspendarea autonomiei, au fost nevoiți să renunțe la lupta inițiată întru păstrarea autonomiei și a limbii române. Ei s-au lăsat ademeniți de administrația rusească și au renunțat la aspirațiile poporului lor și la tot ce era național, alăturându-se conducerii de stat (Halippa, Moraru 1991, 19). Aceștia invocă același motive care au dus la apropierea elitei nobiliare din Basarabia de administrația rusă, inclusiv: contactul direct cu rușii, căsătoria fiicelor cu ofițeri ruși, trimiterea tineretului la școlile rusești etc.

O opinie total diferită este cea a lui Ștefan Ciobanu, pe care o prezintă în studiile sale referitoare la Basarabia. Manifestările constante ale românilor din Basarabia pentru menținerea vechilor instituții, a limbii, a legilor și a tradiției culturale moldovenești a fost un vector care a străpuns întreaga perioadă de dominație țaristă. Viața familială și publică a populației moldovenești – nu numai a țăranilor, ci chiar a boierilor și a clerului instruiți în școală rusă – derula într-o atmosferă strict națională (Ciobanu 1992, 57). Corespondența între familiile de boieri se făcea în limba română. Reprezentațiile teatrale românești ce aveau loc la Chișinău și în celelalte orașe basarabene se bucurau de cea mai vie simpatie.

Petre Cazacu afirmă că în momentul anexării Basarabiei și chiar înainte de această dată, boierimea moldovenească era rusofilă. În ce măsură acest rusofilism era sincer și în ce măsură provenea din frica de puterea turcească, când, forțat, se compromiteau în fața rușilor ocupanți de război, sau din iluzia că în cadrul suzeranității rusești vor putea salva țara și neamul de nevoile timpurilor grele pe care le trăiau sub fanarioți, rămâne a fi o taină, un mister a acelor timpuri. Însă această loialitate a boierilor față de politica Imperiului Rus se schimbă definitiv din momentul când din partea statului rus hotărârea fermă de a-i supune și de-ai rusifica a început să se schimbe, să-i orienteze spre Moldova, fiind acuzați de românofilism (Cazacu 1992, 146).

George F. Jewsbury constată că boierii pământeni, oportuniști, au profitat la fel de mult de ruși cum profitaseră și de turci, adică au cooperat doar atât cât era nevoie pentru a-și menține statutul, nu și mai mult (Jewsbury 2003, 69). De asemenea alături de vechile familii de boieri au apărut aici cu intenția de a face avere și mici boieri și n-aristocrați ambițioși. Prin falsificarea documentelor⁴ în Basarabia au apărut un număr mare de

⁴ La Iași, Chișinău, Bălți și Orhei, falsificatorii câștigau bani buni întocmind pe loc astfel de documente. De obicei, cele mai bune falsuri proveneau din Moldova; acolo, într-un atelier ca cel a lui Grigorie Ghica, se puteau falsifica acte „într-o clipită”. Falsificarea documentelor era favorizată și de obiceiul celor mai multe birouri de divan de a nu păstra în ordine catastrifele și revendicările. În plus, schimbarea anuală a majorității membrilor divanului și lipsa unor arhive făceau să se piardă ușor date importante. Descendenții principilor aveau deosebitul avantaj de a lucra cu pecetea străbunului lor domnitor și, cum nu exista un registru oficial complet cu actele, documentele sau declarațiile domnilor, falsificatorii dețineau peceti oficială, și deci puteau obține ușor legi și titluri nobiliare (Jewsbury 2003).

falși boieri, iar lărgirea spațiului acestui grup de oportuniști a influențat în ansamblu existența calitativă a nobilimii basarabene.

Chiar cu toate încercările Imperiului Rus de a rusifica, de a coloniza această provincie, susține Alexandru Boldur, ea, Basarabia, își păstrează caracterul său specific moldovenesc. Deosebirea între această provincie și guberniile ruse rămâne distinctă până la sfârșitul dominației rusești. Caracterul românesc se păstrează în orientarea și mentalitatea stărilor sociale din Basarabia, în cultura și limba poporului, în viața bisericească ortodoxă, și în dreptul public privat al provinciei. Anume nobilimea este cea care mult timp păstrează specificul național, până când este pur și simplu majorată de elementele rusești, în parte venite, cu calitatea de nobili gata din interiorul Rusiei, și în parte, căpătând această calitate prin serviciul în Basarabia, în timpul rusesc. Nobilimea Basarabiei mult timp nutrește un fel de repulsie față de funcționarea rusă din Basarabia, ea continuând să reprezinte provincia ca o parte componentă a statului moldovenesc (Boldur 1992, 448).

Existența diverselor păreri vis-a-vis de problema nobilimii din Basarabia și a pozițiilor sale, a opiniei, a orientării politice, a mentalității poate fi explicată prin faptul că o mare parte a boierimii se adaptează și se supune noii conduceri, pentru că acesta este un principiu caracteristic pentru această stare socială, dovedit pe parcursul istoriei. Ea este cu cei mai puternici, cu cei care dețin puterea, punând la bază interesele sale și nicidecum pe cele ale poporului, ale națiunii. Anume promovarea intereselor personale ale boierimii autohtone din Basarabia deseori se intercalează cu susținerea unor idei naționale. Se observă acest lucru îndeosebi când este vorba de funcții importante, inclusiv cea de mareșal regional al nobilimii din Basarabia. Conform Regulamentului din 29 februarie 1829, Adunarea Deputaților Dvorenii din Basarabia făcea parte din Cărmuirea Regională a Basarabiei. Ea era alcătuită din mareșalul regional al nobilimii și deputați din fiecare ținut (judet), aleși de dvorenii peste fiecare trei ani⁵. Membri ai adunării aveau dreptul să fie doar dvorenii care au împlinit vârsta de 22 de ani și aveau proprietăți funciare, ereditare, cu o suprafață de peste 300 desetine de pământ. Un interes aparte îl suscită alegerile dvorenești din 1840, cu partici-

parea a două partide: prima, în frunte cu mareșalul regional al nobilimii Dimitriu, care se sprijinea pe dvorenimea nouă, în majoritate alogenă, care a cumpărat sau a primit mari proprietăți funciare; și cel de-a doua – în frunte cu frații Sturdza, care-i aveau ca susținători pe reprezentanții boierimii titulare, autohtone. Odată cu declanșarea pregătirii alegerilor și emiterea ordinului vis-a-vis de întocmirea de către mareșalii-ținutali a listelor pentru candidații în Adunarea Deputaților Nobilimii, apare întrebarea dacă dvorenii fără rang ar merita sau nu includerea lor pe listele alegătorilor. Keșko, mareșal județean din circumscripția Orhei-Chișinău, propune ca aceștia să fie admiși din considerentul că adunarea ar putea fi lipsită de mijloacele financiare. Însă propunerea lui Keșko a fost respinsă și scenariile folosite în permanență de către reprezentanții partidei filoruse a eșuat. După mai multe tratative, înțelegeri și promisiuni, a fost perfectată lista în care erau incluși toți dvorenii, inclusiv cei cu antecedente penale dar și dvorenii fără titlu nobiliar (Hakko 1879, 173-173 verso). Fiind nemulțumită de această decizie, opoziția înaintează o depeșă guvernatorului general al Novorosiei și a Basarabiei, M.S. Voronțov, prin care, alături de situația creată, se prezintă informații referitoare la veniturile, cheltuielile și datoriile din 1831. Însă Dimitriu, neașteptând răspunsul lui M.S. Voronțov, organizează alegeri, în urma cărora Iacov este ales mareșal al nobilimii regionale, iar în lista mareșalilor-ținutali sunt incluși: Kazimir – în districtul Chișinău, Cerchez – în districtul Soroca-Iași, Done – în districtul Hotin. Dar descoperind o discrepanță între numărul de voturi și cel de semnături și un număr diferit de voturi în timpul alegerilor pentru unul și același post, dar și alte încălcări, P.I. Fiodorov, guvernatorul civil al Basarabiei, anulează alegerile (Hakko 1879, 179-180) ca fiind fraudate. Dimitriu a fost înlăturat, iar alegerile urmau fie organizate de Keșko. Alegerile s-au desfășurat la 19 februarie 1840. Drept urmare, în calitate de mareșal al nobilimii regionale a Basarabiei a fost ales Sturdza, iar în calitate de mareșali județeni: pentru districtul Chișinău-Orhei – Keșko; Soroca-Iași – Catargi; Hotin – Chiruș (Hakko 1879, 180 verso-181).

Analizând starea de lucruri, putem constata o situație „conflictuală” existentă între dvorenimea basarabeiană și cea nouă, alogenă, care aveau drept obiectiv obținerea cu orice preț a puterii,

⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1197, f. 6.

a funcțiilor de stat. Dar, totodată, se observă și o confruntare de idei, opinii vis-a-vis de unele probleme, aceasta explicându-se prin faptul că fiecare deținea o mentalitate proprie și se baza pe principii și valori diferite.

Cu toate acestea, nu putem vorbi de o neglijare cu desăvârșire a valorilor naționale. Odată cu schimbarea împrejurărilor, sentimentele naționale românești mai mult pronunțate în cadrul unor familii s-au declanșat cu o proaspătă afecțiune. Legăturile cu România, de multe ori prin rudenie directă, culturalizarea prin intermediul cărților, revistelor, prin participare la manifestări cu specific național, au fost oportune în păstrarea sacralui anume în cadrul familiilor. Pe parcursul anilor '30-'40 s-au constatat multe cazuri în care nobilimea titulară manifestă dorința de a se uni cu țara mamă.

Odată cu retrocedarea sudului Basarabiei, în urma Tratatului de pace de la Paris din 1856⁶, precum și cu creșterea curentului unionist în Principatele Dunărene, măsurile guvernului țarist de rusificare a Basarabiei se înăsprec, iar după Unirea Moldovei și Țării Românești (1859) – devin și mai complicate, pe măsură ce curentul unionist din principate, cu toată veghea grănicerilor ruși de la Prut, se răspândește și în Basarabia. Un loc aparte îl ocupă pătrunderea presei din Principate, fapt care a influențat trezirea spiritului național din Basarabia. În 1838 unii boierii basarabeni: un Balș, cel mai bogat proprietar basarabean, un Sturdza, o Catincă Ghică, după mărturia călătorului Kohl, primesc gazete din Iași, pe care le citesc slobod, ca unele ce n-aveau nici o nuanță politică în ele (Iorga 1929, 177). Pentru a preveni pătrunderea presei românești în Basarabia, considerată de ruși nebinevoitoare ori chiar ostilă au fost depuse eforturi mari de către funcționarii țariști. După cum menționează guvernatorul general al Basarabiei, Antonovici, în memoriul secret din 8 octombrie 1864, adre-

sat guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei, Koțebu, ziarele românești erau interzise în provincie, iar dacă și pătrundeau pe anumite căi, atunci într-un număr foarte mic⁷. La 3 august 1868, C. Balasan, redactorul ediției informative „Curierul de Iași”, s-a adresat, prin intermediul consulatului rus din fosta capitală a Moldovei, către guvernatorul Basarabiei, cu rugămintea de a permite transportarea liberă a publicației respective în Basarabia. Guvernatorul Basarabiei, comunicând guvernatorului general la Odesa rugămintea redactorului „Curierului de Iași”, a opinat că având în vedere orientarea dușmănoasă față de Rusia a presei românești în general ar fi de dorit ca publicațiile periodice ale Principatelor Unite să fie interzise, după posibilități, în Basarabia. Răspunsul general-guvernatorului a urmat sub aspectul unei astfel de formulări: „trimiterea publicației menționate abonaților din Basarabia, dacă sunt de acestea poate fi înfăptuită în baza acelorași principii prevăzute, ca și pentru celelalte ediții de peste hotare, adică cu permisiunea cenzurii, care este responsabilă de preîntâmpinarea pătrunderii ziarelor cu orientare dușmănoasă⁸”. Deci, erau incluse toate mijloace pentru a nu permite trezirea conștiinței naționale a populației din Basarabia

Astfel, putem afirma că odată cu instaurarea regimului de dominație străin în Basarabia a survenit și o schimbare în gândirea populației, mai ales în cea a nobilimii, care a fost cel mai puternic influențată de politicile de convertire spre promovarea unei tendințe rusificatoare. Anume această stare socială a fost cea mai mult transformată din punctul de vedere al componenței etnice, astfel încât dacă la început majoritatea din nobili erau de origine moldoveni, treptat ea se transformă într-o categorie minoritară.

Odată cu suprimarea autonomiei de la 1828, precum și schimbarea componenței etnice a nobilimii din Basarabia, afirmarea unei noi generații formate sub influența politicii Imperiului Rus, limitarea drepturilor politice și economice ale boierimii autohtone etc. a influențat direct asupra mentalității elitei nobiliare din Basarabia.

⁶ Prin Congresul de pace de la Paris (13/25 februarie - 18/30 martie), care a pus capăt Războiului Crimeii (1853-1856), purtat de o coaliție alcătuită din Turcia, Marea Britanie, Franța și Sardinia împotriva Rusiei, protectoratul rusesc asupra Principatelor Dunărene a fost înlăturat și înlocuit cu garanția puterilor europene. Conform tratatului de pace, în Principatele Dunărene urmau să fie convocate adunări ad-hoc care să se pronunțe în privința viitorului lor politic și social. Din punct de vedere teritorial, Rusia a retrocedat Moldovei județele Bolgrad, Cahul și Ismail, în sudul Basarabiei. Aceste județe vor fi încorporate din nou Rusiei în urma Congresului de pace de la Berlin (1878).

⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 6885, f. 15.

⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 8014, f. 5.

Bibliografia

- Adevărul 1998:** Adevărul istoric în chestiunea Basarabiei, Berlin 1924. Reeditată (București 1998).
- Arbore 2001:** Z. Arbore, Basarabia în secolul XIX-lea (Chișinău 2001).
- Bagdasar 1930:** N. Bagdasar, Filosofia contemporană a istoriei (București 1930).
- Boga 1926:** L.T. Boga, **Populația Basarabiei (etnografie și statistică)**. Extras din: Monografia **Basarabiei** (Chișinău 1926).
- Boldur 1992:** Al. Boldur, Istoria Basarabiei (București 1992).
- Cazacu 1992:** P. Cazacu, Moldova dintre Prut și Nistru 1812-1918 (Chișinău 1992).
- Ciobanu 1992:** Șt. Ciobanu, Basarabia. Populația, Istoria, Cultura (București-Chișinău 1992).
- Halippa, Moraru 1991:** P. Halippa, An. Moraru, Testament pentru urmași (Chișinău 1991).
- Iorga 1929:** N. Iorga, Istoria românilor prin călători, vol. III (București 1929).
- Iorga 1929:** N. Iorga, Suflet românesc în Basarabia după anexare. In: Revista de istorie și geologia Moldovei dintre Prut și Nistru, nr. 2 (București 1929), 14-28.
- Iorga 1944a:** N. Iorga, Despre concepția actuală a istoriei și geneza ei. In: Generalități cu privire la studiile istorice, ediția a III-a (București 1944).
- Iorga 1944b:** N. Iorga, Permanențele istoriei. In: Generalități cu privire la studiile istorice, ediția a III-a (București 1944).
- Jewsbury 2003:** G.F. Jewsbury, Anexarea Basarabiei la Rusia: 1774-1828. Studiu asupra expansiunii imperiale (Iași 2003).
- Scurtu 1998:** I. Scurtu (coord.), Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1998 (București 1998).
- Stănculescu 1998:** Fl. Stănculescu, Mentalitate și istorie (Băcău 1998).
- Suciu 1992:** M. Suciu, N. Iorga și istoria mentalităților. In: Studii și materiale de istorie medie, volumul XI (București 1992), 144-150.
- Накко 1879:** А. Накко, Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись) (Кишинев 1879). Manuscrisul se păstrează în fondul de manuscrise al bibliotecii Universității de Stat din Odesa.
- ПСЗРИ 1837:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XI, 1836, отделение 1, № 9298 (Санкт-Петербург 1837).

About changes in the mentality of the Bessarabian nobility during 1830-1840s

Abstract

This article, based on archival documents and monographic studies, discusses the question of the changes which have occurred in the mentality of Bessarabian nobles after the abolition of autonomy that had been granted to Bessarabia in 1818.

In 1828 the Russian government abolished all administrative privileges which had been granted to Bessarabia.

Russian legislation was extended to all economic, political, administrative, judicial, and fiscal institutions. In 1873 Bessarabia became a Russian province, administrated mostly by officials of foreign origin. Thus, the local nobles began to lose some of their former rights, privileges and functions. It is for this reason that in 1828-1830 some of the nobles, who previously had held administrative positions in Bessarabia, moved away to Moldova.

Since 1830s some changes occur in the way of thinking, customs, traditions, and behavior of the Bessarabian people, in the mentality of the local aristocracy. These changes can be explained by the influence the regime, relations with the Russian military and civil officials, the desire of the nobles to get for their children places in government institutions or in the army, etc. All this pushed the representatives of the higher layer of the Bessarabian society to the more stable and close connections with the Russian nobility, to the Russian lifestyle. Members of the noble families took the example of the Governor's family, trying to copy the behavior, style of dress, etc. So, new generations in Bessarabia were born and educated under the influence of the Russian spirit.

The Bessarabian nobility was formally considered to be loyal to the tsar and the Empire. It should be noted that those who obeyed the tsar were speaking foreign languages: Russians, Ukrainians, Poles, Germans, etc.

Thus, the socio-political situation in Bessarabia during 1830-1840s influenced the mentality of the Bessarabian nobility.

Об изменении менталитета бессарабского дворянства в 30-40 гг. XIX века

Резюме

В данной статье на основе исследования документов и монографических исследований поднимается вопрос об изменениях, произошедших в менталитете бессарабских дворян после упразднения автономии, предоставленной Бессарабии в 1818 году.

В 1828 году правительство России отменило в Бессарабии все административные привилегии, которые ей ранее предоставлялись.

Законодательство России распространялось на все экономические, политические, административные, судебные и фискальные учреждения. Постепенно Бессарабия теряет статус области и в 1873 году преобразовывается в российскую губернию, управляемую в основном чиновниками иностранного происхождения. Таким образом, дворянство стало терять часть своих прежних прав, привилегий и должностей. Именно по этой причине в 1828-1830 годах часть дворян, ранее занимавших в Бессарабии административные должности, переезжает в Молдову.

С 30-х годов XIX века изменяется образ мышления, поведение, принципы бессарабцев, происходят изменения в обычаях и традициях молдавского народа, меняется менталитет бессарабской аристократии. Эти изменения объясняются влиянием правящего режима, отношениями с русскими военными и чиновниками, а также желанием дворян устроить своих детей на места в государственных учреждениях, армии и т.д. Все это подталкивало представителей высшего слоя бессарабского общества к более стабильным, тесным отношениям с русским дворянством, к русскому образу жизни. Члены аристократических семей брали себе в пример семью губернатора, который был для них эталоном благосостояния и благородства, старались копировать принятые в ней правила поведения, тот же стиль одежды и т.д. Так, под влиянием русского духа, рождались и воспитывались в Бессарабии новые поколения.

Бессарабское дворянство официально считалось преданным царю и империи. Здесь следует отметить, что те, кто подчинялся царю, были иноязычными: русскими, украинцами, поляками, немцами и т.д.

Таким образом, общественно-политическая ситуация в Бессарабии 30-40-х годов XIX века оказала влияние на менталитет бессарабского дворянства.

28.02.2011

Cristina Gherasim, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici 60, MD-2009, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: cristinagherasim@mail.ru